

Recension av doktorsavhandling

Mikael Lönnborg:

Internationalisering av svenska försäkringsbolag. Drivkrafter, organisering och utveckling 1855-1913

av **Eric Clapham**, doktorand i nationalekonomi

Mikael Lönnborgs doktorsavhandling* behandlar internationaliseringen av svenska försäkringsbolag 1855-1913.

Detta är perioden mellan grundandet av Skandia, Sveriges första moderna försäkringsbolag, och första världskriget. De viktigaste frågeställningarna är *varför* och *hur* de svenska försäkringsbolagen etablerade verksamhet utanför Sverige.

Avhandlingen är en del av det pågående forskningsprojektet *Försäkringsstruktur och marknadsutveckling* vid Uppsala universitets Ekonomisk-historiska institution. Lönnborg har haft tillgång till ett omfattande arkivmaterial, som inte tidigare behandlats av ekonomihistoriker, och en stor del av boken behandlar detta empiriska material.

Svensk försäkringshistoria är naturligtvis mycket äldre än de första moderna försäkringsbolagen under 1800-talet. Som Lönnborg påpekar fanns exempelvis brandstoden redan under medeltiden. Den innebar en skyldighet för bönder inom ett härad att bistå den vars gård brunnit ned. Brandstoden formaliserades genom Magnus Ladulås allmänna landskapslag från 1347 och avskaffades slutligen först i mitten av 1800-talet. Den ekonomiska utvecklingen gjorde dock successivt de existerande institutionerna otillräckliga. Nya försäkringsbehov möttes ofta av utländska försäkrare från flera europeiska länder; till en början märktes främst engelska bolag men senare också tyska. Det första utländska företaget etablerades 1805 och de utländska företagens närvaro expanderade sedan gradvis. Dessa företag bidrog till att introducera

modernt försäkringsväsende i Sverige.

Ett växande antal svenskar verkade för bildandet av moderna svenska försäkringsbolag under första hälften av 1800-talet. Aktiebolaget Skandia etablerades slutligen 1855 som ett blandat bolag med både brand- och livförsäkring. Skandia följdes senare av ytterligare två blandade bolag, nämligen Svea (Göteborg, 1866) och Skåne (Malmö, 1884). Under 1870-talet bildades flera aktiebolag inom brand eller livförsäkring. De första ömsesidiga livförsäkringsbolagen bildades under sent 1880-tal. Vidare etablerades flera skadebolag under tidigt 1880-tal. Slutligen bildades ett flertal specialiserade företag från mitten av 1880-talet och framåt.

Skandias tidiga utveckling är illustrativ för hur många företag kom att bedriva utländsk verksamhet. Utländska investerare, främst från Norden och Tyskland, bidrog med 25% av Skandias aktiekapital. Det var en viktig faktor bakom att företaget omedelbart inrättade kontor i Norge, Danmark och Finland. Även unionen med Norge bidrog till att Norden betraktades som en utvidgad hemmamarknad. Skandias dynamiska verkställande direktör von Koch reste under sommaren 1856 runt i Tyskland och Ryssland. Det ledde till flera äventyr i dessa länder, som dock slutade med betydande förluster och von Kochs avgång. Under en lång period efteråt hade Skandia begränsad utländsk verksamhet, men i början av 1900-talet slöts ett återförsäkringsavtal med engelska Royal, som främst berörde

* Med en engelsk sammanfattning. Uppsala Studies in Economic History 46, 258 sidor.

brandförsäkring. Det gäller allmänt att brandförsäkringsverksamhet förblev internationell under den studerade perioden, medan svenska företag tenderade att koncentrera sig på den inhemska marknaden vad gäller liv- och skadeförsäkringsbranscherna. Med undantag av bolaget Svea, skedde kontakten med utlandet också via avtal med utländska bolag och inte via egna generalagenturer. Bland brandförsäkringsbolagen var en internationaliseringsgrad, mätt som andel av premieinkomsten från utlandet, på 50% inte ovanlig.

Vid mitten av 1800-talet var den statliga regleringen av försäkringsbranschen obefintlig. Utländska företag hade stor möjlighet att bedriva verksamhet i Sverige. Situationen var likartad i en stor del av västvärlden, med några undantag: Preussiska myndigheter gav exempelvis sällan utländska företag tillåtelse att etablera sig på deras marknad. Under sent 1800-tal började dock försäkringsmarknaden att regleras. Det var bl a ett svar på ett antal bedrägerier under 1800-talet som ledde till att branschen fick dåligt rykte. Strindberg raljerar exempelvis i "Röda rummet" (1879) över tidens försäkringsskojerier. Ett annat motiv var att skydda inhemska företag från utländsk konkurrens. 1866 kom den första begränsade förordningen och 1903 introducerades en mer omfattande försäkringslagstiftning. Det ledde bl a till att krav på att utländska företag lämna depositioner för att få tillstånd att bedriva verksamhet. Som konsekvens av detta minskade antalet utländska försäkringsbolag i Sverige från 80 till 16; en dansk lag från 1904 hade liknande effekt.

Lönnborg prövar ett flertal teorier för att se om de har möjlighet att förklara de mönster som kunnat konstateras i det empiriska materialet. Teoribildningen hämtas såväl från företagsekonomi som nationalekonomi, vilket bidrar till att göra analysen något splittrad. Ansatsen kan dock motiveras med att avhandlingen utgör en första explorativ studie av ett mycket omfattande empiriskt material.

Det främsta svaret på frågan varför företagen internationaliserades är att det var ett verktyg för att åstadkomma riskspridning: genom internationell diversifiering minskade riskexponeringen för de svenska företagen. Mot denna slutsats kan dock anföras att flera utländska etableringar var uppenbart äventyrliga. Delvis förklarar Lönnborg detta genom att hänvisa till begreppet konkurrentföljare, dvs mindre företag följde större företags beteende även när detta var ekonomiskt olämpligt.

För att förklara hur internationaliseringen genomfördes använder Lönnborg främst Uppsalskolans internationaliseringsmodell, som utvecklats vid Uppsala universitets företagsekonomiska institution. Ett centralt begrepp är "psykiskt avstånd" och modellen förutsäger att internationaliseringen sker gradvis i takt med att företagsledningen blir mer förtrogen med utländska marknader. Mitt intryck är dock att det mot slutet av den studerade perioden sker en nedgång i den internationella exponeringen på grund av ökande reglering, vilket är svårare att analysera med Uppsalskolans modell. Lönnborg diskuterar även institutionell teori och visar på att mer omfattande reglering främst minskade svenska företags nyetablering i utlandet, medan de som redan var på plats ofta förmådde anpassa sig.

Sammanfattningsvis kan sägas att 1800-talet ibland kallas för liberalismens århundrade och institutionellt präglades många ekonomier av att näringsfrihet och frihandel slog igenom. Även om vissa tendenser till protektionism märks mot slutet av seklet – i Sverige exempelvis manifesterat av tullvännernas seger under 1880-talet – var det första världskriget som innebar det definitiva slutet på denna era. Lönnborgs avhandling visar att även den svenska försäkringsbranschen var en del av 1800-talets internationella ekonomi. Studien är dessutom väl skriven och ger läsaren en god insikt i svenska försäkringsbolags internationella verksamhet under sent 1800-tal.